

Opinia Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego „Wniosek dotyczący rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady w sprawie zharmonizowanych przepisów dotyczących sprawliwego dostępu do danych i ich wykorzystywania (akt w sprawie danych)”

(COM(2022) 68 final – 2022/0047 (COD))

(2022/C 365/04)

Sprawozdawca: **Marinel Dănuț MURESAN**

Współsprawozdawca: **Maurizio MENSI**

Wniosek o konsultację	Parlament Europejski, 23.3.2022 Rada, 29.3.2022
Podstawa prawna	Art. 114 Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej
Sekcja odpowiedzialna	Sekcja Jednolitego Rynku, Produkcji i Konsumpcji
Data przyjęcia przez sekcję	1.6.2022
Data przyjęcia na sesji plenarnej	15.6.2022
Sesja plenarna nr	570
Wynik głosowania (za/przeciw/wstrzymało się)	184/0/2

1. Wnioski i zalecenia

1.1. Europejski Komitet Ekonomiczno-Społeczny (EKES) z zadowoleniem przyjmuje akt w sprawie danych i podkreśla potrzebę jego wdrożenia bez jakiegokolwiek dyskryminacji względem osób mających trudności w dostępie do internetu lub danych.

1.2. EKES jest zdania, że ochronę danych osobowych, tożsamości cyfrowej i prywatności należy uznać za fundamentalny aspekt zarządzania danymi, bezpośrednio powiązany z kwestią poszanowania godności ludzkiej oraz praw podstawowych. Wobec tego w celu zapewnienia wyraźnej synergii ze wskaźnikami Zielonego Ładu oraz celami zrównoważonego rozwoju (SDG) niezbędne są identyfikowalność, interoperacyjność i multimodalność różnych działań w ramach łańcuchów dostaw.

1.3. EKES za istotne uznaje zagwarantowanie przestrzegania norm bezpieczeństwa i norm etycznych, wielorakich i wystarczających warunków funkcjonalności danych, procedur dotyczących cyberbezpieczeństwa oraz odpowiedniego przechowywania danych na terytorium UE, przy założeniu że osoby fizyczne powinny mieć kontrolę nad generowanymi przez siebie danymi zgodnie z celami strategicznej autonomii i niezależności technologicznej. Administrowanie tak ogromną ilością danych będzie wymagało znaczących zasobów energii, dlatego zalecamy, aby w akcie uwzględniony został wymóg wykorzystywania głównie energii ze źródeł odnawialnych przez podmioty odpowiedzialne za przechowywanie danych.

1.4. Komitet uważa, że użyteczne i ważne jest zapewnienie uczciwej konkurencji oraz uczciwego podziału kosztów i wartości dodanej w łańcuchu dostaw danych obejmującym wszystkie podmioty.

1.5. EKES wskazuje, że ochrona praw obywateli stanowi podstawę systemu społecznego UE oraz że należy zagwarantować konkurencyjność gospodarczą dzięki wysokiemu poziomowi prywatności i bezpieczeństwa, przestrzeganiu norm bezpieczeństwa i norm etycznych, wielorakim i wystarczającym warunkom funkcjonalności danych, procedurom dotyczącym cyberbezpieczeństwa oraz odpowiedniemu przechowywaniu danych w znajdujących się na terenie UE przestrzeniach i certyfikowanych lokalizacjach.

1.6. Komitet sugeruje rozszerzenie zakresu proponowanego rozporządzenia celem objęcia nim wszystkich fizycznych produktów, które pozyskują, generują lub gromadzą dane dotyczące ich działania, wykorzystania lub środowiska i które mogą przekazywać te dane za pośrednictwem publicznie dostępnych usług łączności elektronicznej.

1.7. EKES uważa, że użytkownicy i odbiorcy danych powinni mieć nieograniczony dostęp do danych, które są niezbędne do funkcjonowania, naprawy lub serwisowania produktów skomunikowanych i powiązanych usług. Obejmowałoby to wszystkie surowe dane i metadane, lecz również inne adekwatne zbiory przetworzonych, wygładzonych lub zagregowanych danych.

2. Kontekst

2.1. Komisja Europejska proponuje przyjęcie aktu w sprawie danych, którego celem jest zapewnienie sprawiedliwego podziału wartości uzyskiwanych z danych oraz ulepszenie i zwiększenie skuteczności wykorzystywania danych i dostępu do nich. Wprowadzenie przepisów dotyczących dostępu do danych i ich wykorzystania jest warunkiem wstępnym wykorzystania możliwości, jakie niesie ze sobą epoka cyfrowa, w której żyjemy. Ponadto we wniosku przewidziano sposób zastosowania odpowiednich praw i zwiększenie dostępu do wykorzystywania danych dla konsumentów i przedsiębiorstw oraz zapewniono dostępność danych dla instytucji publicznych, gdy jest to niezbędne. Jego celem jest uwolnienie wartości danych generowanych przez produkty skomunikowane w Europie poprzez usunięcie barier ograniczających dostęp do danych zarówno dla podmiotów z sektora prywatnego, jak i organów sektora publicznego, przy jednoczesnym utrzymaniu zachęty do inwestowania w generowanie danych poprzez zapewnienie twórcom danych wyważonej kontroli nad danymi.

2.2. Wniosek stanowi ostatni horyzontalny element składowy strategii Komisji w zakresie danych i uwzględnia całość unijnego dorobku w dziedzinie polityki cyfrowej, w tym RODO, dyrektywę w sprawie ponownego wykorzystywania informacji sektora publicznego, rozporządzenie w sprawie swobodnego przepływu danych oraz bieżące negocjacje dotyczące aktu w sprawie sztucznej inteligencji, rozporządzenia w sprawie e-prywatności i aktu o usługach cyfrowych. Ponadto ma on na celu osiągnięcie bardziej sprawiedliwego podziału wartości poprzez uregulowanie sytuacji, w których dane wykorzystuje wyłącznie kilka podmiotów. EKES zaleca stworzenie jaśniejszej definicji użytkowników i kategorii danych oraz zagwarantowanie praw użytkowników.

2.3. Wniosek ma na celu: zapewnienie sprawiedliwości w środowisku cyfrowym poprzez umożliwienie konsumentom i przedsiębiorstwom sprawowania większej kontroli nad ich danymi i wyjaśnienie, kto może uzyskiwać dostęp do tych danych i na jakich warunkach; stymulowanie konkurencyjnego rynku danych poprzez „otwarcie” dostępu do bogatych zasobów danych przemysłowych; stworzenie możliwości dla innowacji wykorzystujących potencjał danych; a także zwiększenie dostępności danych dla każdego.

2.4. Dalsze cele wskazane we wniosku to ułatwianie wyraźnej i skutecznej synergii między usługami w chmurze i usługami przetwarzania brzegowego, wdrożenie środków zabezpieczających przed bezprawnym przekazywaniem danych bez powiadomienia przez dostawców usług w chmurze oraz opracowanie norm w zakresie interoperacyjności w odniesieniu do danych, które mają być ponownie wykorzystywane między sektorami. Innym ważnym celem jest zwiększenie wartości dodanej bazy danych, wygenerowanej za pomocą danych i ich przetwarzania, oraz motywowanie różnych podmiotów do udziału we wsparciu rozwoju gospodarki opartej o dane.

2.5. Wniosek będzie miał szeroko zakrojone skutki dla obywateli, przedsiębiorstw i organów publicznych, w UE i poza nią, i mógłby spowodować dogłębną transformację europejskich ram regulacyjnych w dziedzinie danych. Jego celem jest zwiększenie przejrzystości i pewności prawa wokół kwestii udostępniania danych wygenerowanych w wyniku korzystania z niektórych produktów lub usług, a także wdrożenie zasad w celu zapewnienia uczciwego charakteru umów dotyczących udostępniania danych. Tworzy on przewidywalne i odpowiednie ramy dotyczące udostępniania danych przez przedsiębiorstwa konsumentom i między przedsiębiorstwami i ustanawia obowiązki prawne dotyczące udostępniania danych przez ich posiadaczy. Reguluje nieuczciwe postanowienia w umowach między uczestnikami rynku dotyczące dostępu do danych i korzystania z nich.

2.6. W akcie w sprawie danych zaprezentowano spójne podejście do zabezpieczeń danych nieosobowych w kontekście międzynarodowym oraz do interoperacyjności wraz ze znoszeniem różnych barier ograniczających wykorzystywanie i ponowne wykorzystywanie danych.

3. Uwagi ogólne

3.1. EKES z zadowoleniem przyjmuje i popiera akt w sprawie danych, ponieważ wyjaśnia się w nim, kto może tworzyć wartość za pomocą takich danych i na jakich warunkach, zapewnia się sprawiedliwy podział wartości danych między poszczególne podmioty w gospodarce opartej o dane i w umowach między tymi podmiotami, przy jednoczesnym poszanowaniu uzasadnionych interesów przedsiębiorstw i osób fizycznych, które inwestują w produkty i usługi wykorzystujące dane. Ponadto nowe przepisy wzmacniają pozycję konsumentów i przedsiębiorstw, dając im możliwość wpłynięcia na to, co można zrobić z danymi generowanymi przez ich produkty skomunikowane. W ostatnich latach odnotowano przyspieszony rozwój technologii opartych na danych. Są one wykorzystywane w wielu sektorach gospodarki, a tym samym zapewniają i organizują dostosowany i odpowiedni dostęp do danych. Oprócz wartości dodanej tworzonej przez bazę danych korzyścią wynikającą z aktu w sprawie danych jest zapewnienie innowacyjnego i etycznego wzrostu gospodarczego, który może stworzyć możliwości dla każdego.

3.2. Obecnie wiele MŚP nie ma dostępu do danych, do tworzenia których się przyczyniły, korzystając z urządzeń należących do kategorii internetu rzeczy (IoT) lub powiązanych usług, które posiadają, wynajmują lub leasingują. Co więcej, innowacyjne MŚP i przedsiębiorstwa typu start-up nie tworzą wartości dodanej w postaci nowatorskich produktów i usług uzupełniających dla użytkowników urządzeń IoT ze względu na brak możliwości uzyskania dostępu do danych, które te urządzenia generują. Zmniejsza to efektywność jednolitego rynku cyfrowego.

3.3. Wniosek ustawodawczy ma na celu maksymalne zwiększenie wartości danych w gospodarce poprzez zapewnienie, aby szersze grono zainteresowanych stron uzyskało kontrolę nad swoimi danymi i aby większa ilość danych była dostępna na potrzeby innowacyjnego wykorzystania. W związku z tym we wniosku rozważa się różne innowacyjne narzędzia służące do relokalizacji usług przetwarzania danych na poziomie europejskim i przewiduje się dogłębną transformację istniejących układów sił, które sprzyjają dużym, zasiedziałym przedsiębiorstwom zajmującym się danymi kosztem mniejszych podmiotów europejskich. Celem wniosku jest odwrócenie ostatnich tendencji rynkowych, które doprowadziły do konsolidacji gospodarki cyfrowej i wygenerowały sytuacje monopolu w zakresie danych w różnych sektorach, takich jak ochrona zdrowia i przemysł motoryzacyjny. To stałe zwiększanie się ilości danych wymaga uwagi i uregulowania zakresu nieuczciwych warunków wykorzystywania danych.

3.4. We wniosku poprawia się warunki, na których przedsiębiorstwa i konsumenci mogą korzystać z usług w chmurze i usług przetwarzania brzegowego w UE, ponieważ te ostatnie ułatwiają bezkosztowe przenoszenie danych i aplikacji od jednego dostawcy do drugiego.

3.5. EKES jest zdania, że należy podejmować dalsze działania w celu wzmocnienia gospodarki opartej o dane i zarządzania danymi. W szczególności zwiększenie i wsparcie umiejętności korzystania z danych jest niezwykle potrzebne do konsolidacji i rozwoju gospodarki opartej o dane, tak aby osoby fizyczne i przedsiębiorstwa były świadome oraz zmotywowane do oferowania i zapewniania dostępu do swoich danych w zgodności z odpowiednimi przepisami prawnymi. Stanowi to podstawę zrównoważonego społeczeństwa opartego na danych, jeżeli chodzi o poszanowanie praw podstawowych, praw pracowniczych, zasad demokracji oraz otwartych i inkluzywnych praw.

3.6. Komitet z zadowoleniem przyjmuje przepis dotyczący MŚP, które są odtąd chronione przed nieuczciwymi postanowieniami umownymi dzięki wykazowi jednostronnie narzucanych postanowień umownych, które będą uznawane za nieuczciwe albo w odniesieniu do których będzie się przyjmować domniemanie ich nieuczciwości. Postanowienia, które nie przejdą tej „analizy nieuczciwego charakteru”, nie będą wiążące dla MŚP. W tym zakresie Komisja opracuje i zaleci niewiążące modelowe postanowienia umowne, pomagające MŚP w negocjowaniu bardziej sprawiedliwych, wyważonych umów dotyczących udostępniania danych z przedsiębiorstwami mającymi znacznie silniejszą pozycję negocjacyjną. UE i państwa członkowskie powinny przywiązywać większą wagę do zwiększania zdolności europejskich przedsiębiorstw, w szczególności MŚP i przedsiębiorstw typu start-up, do uczestniczenia w gospodarce opartej o dane w Europie i na świecie oraz do wnoszenia wkładu w tę gospodarkę. Wymaga to większej liczby inwestycji w kształcenie i szkolenie, badania i rozwój oraz wspólne przestrzenie danych wspomagające tworzenie wartości za pomocą danych. Niezbędne jest zapewnienie, aby MŚP dysponowały środkami umożliwiającymi korzystanie z analizy nieuczciwego charakteru i ochronienie się przed nieuczciwymi praktykami umownymi. Modelowe postanowienia umowne przewidziane przez Komisję są niezbędnym narzędziem w tym zakresie, ale trzeba je uzupełnić innymi formami wsparcia zapewnianymi przez właściwe organy krajowe.

3.7. EKES uważa, że lepsza synergia ze wskaźnikami Zielonego Ładu i celami zrównoważonego rozwoju wymaga bardziej sektorowego podejścia w procesie tworzenia wartości dodanej, wykorzystywaniu i ponownym wykorzystywaniu danych. Należy pobudzać i wspierać sektory opóźnione w integracji technologii cyfrowych. Przejrzyste i skuteczne stosowanie rozporządzenia miałyby istotne znaczenie dla identyfikowalności, interoperacyjności i multimodalności różnych działań w ramach łańcuchów dostaw, na przykład w sektorze transportu. W związku z powyższym przydatne byłoby przyjęcie szczegółowych wytycznych ułatwiających jednolitą interpretację rozporządzenia wśród państw członkowskich.

3.8. EKES popiera prawo instytucji publicznych do dostępu do danych w nagłych przypadkach, jeżeli zezwala na to prawo. Wymaga to jednak uważnego monitorowania, aby uniknąć nadużyć lub zagrożenia dla wartości demokratycznych i praworządności. W sytuacjach nagłych należy brać pod uwagę takie czynniki jak zwiększenie odporności i zapewnienie uczciwej konkurencji, a jednocześnie respektowanie praw człowieka. Ogólnie rzecz biorąc, organy publiczne mają prawo uzyskać dostęp do danych, gdy jest to konieczne do ochrony interesu ogólnego, w sposób proporcjonalny, ograniczający do minimum obciążenia nakładane na osoby fizyczne lub podmioty prawne. Warto byłoby wspierać tworzenie niezależnych, zaufanych organizacji, które mają za zadanie wspieranie dobrowolnego lub obowiązkowego udostępniania danych między przedsiębiorstwami a administracją publiczną z technicznego, umownego, operacyjnego i finansowego punktu widzenia. Takie organizacje mogłyby również funkcjonować jako organy rozstrzygające spory.

3.9. Komitet jest zdania, że we wniosku dotyczącym aktu w sprawie danych powinno się uwzględnić wpływ na rynek pracy. Należy mieć na uwadze, że brakuje nowych umiejętności i kompetencji, w szczególności w przypadku pracowników mikroprzedsiębiorstw oraz małych i średnich przedsiębiorstw. Poprawa warunków pracy, zapewnienie stabilności zatrudnienia i przewidywalności kariery to elementy, które w przyszłości mogą zagwarantować wzmocnienie gospodarki opartej o dane i które należy stale brać pod uwagę.

3.10. EKES z zadowoleniem przyjmuje główny cel przedmiotowego wniosku, jakim jest zapewnienie dostępu do gospodarki opartej o dane i rynku danych bez dyskryminacji, a także zaoferowanie możliwości dostępu wszystkim przedsiębiorstwom i osobom fizycznym, niezależnie od regionu. Wobec tego wskazane jest należyte uwzględnienie zagwarantowania szybkich sieci szerokopasmowych i sieci o dużej przepływności w UE oraz budowy wieloregionalnych infrastruktur internetowych na potrzeby gromadzenia, wykorzystywania i ponownego wykorzystywania danych.

3.11. Komitet uważa, że gwałtowny wzrost i nasilenie zagrożeń cyfrowych, wraz z infrastrukturą publiczną i prywatną wykorzystującą technologie cyfrowe, stanowią ważny bodziec do wzmocnienia kontroli właściwego wdrażania aktu w sprawie danych, w szczególności w zakresie zarządzania danymi.

3.12. EKES jest zdania, że ochrona danych osobowych wraz z ochroną tożsamości cyfrowej oraz prywatności jest zasadniczym aspektem zarządzania danymi, bezpośrednio powiązany z kwestią poszanowania godności ludzkiej oraz praw podstawowych. Z tego względu istotne byłoby uznanie i zagwarantowanie praw własności danych osobowych, aby umożliwić obywatelkom i obywatelom Unii Europejskiej kontrolę nad wykorzystaniem własnych danych⁽¹⁾. Możliwość monitorowania działań w internecie powinna być uzależniona od tego, czy istnieje świadomość dalszego wykorzystywania uzyskanych danych i wyraźna zgoda na takie wykorzystywanie, zgodnie z odpowiednimi przepisami prawnymi.

4. Uwagi szczegółowe

4.1. EKES z zadowoleniem przyjmuje wniosek dotyczący – zgodnie z potrzebami gospodarki cyfrowej – usunięcia barier ograniczających dobrze funkcjonujący wewnętrzny rynek danych oraz promowania uczciwej wymiany poprzez ustanowienie zharmonizowanych ram. W tym celu konieczne byłoby przestrzeganie unijnych przepisów dotyczących bezpieczeństwa i cyberbezpieczeństwa zgodnie z celami strategicznej autonomii i niezależności technologicznej UE.

4.2. Należy też zapewnić wsparcie i pomoc ekonomiczną grupom znajdującym się w niekorzystnej sytuacji oraz regionom odizolowanym i mającym utrudniony dostęp do internetu, tak aby mogły one korzystać z możliwości, które stwarza gospodarka oparta o dane.

4.3. EKES podkreśla konieczność dalszego zwiększania przez państwa członkowskie starań na rzecz wspierania przedsiębiorstw, w szczególności MŚP, w tworzeniu, wzmocnianiu i wykorzystywaniu infrastruktur danych, kompetencji pracowników i wiedzy eksperckiej za pomocą funduszy strukturalnych UE i NextGenerationEU. Należy ulepszyć szkolenia dla MŚP dotyczące cyfryzacji ich działalności. Państwa członkowskie mogłyby również zapewniać dotacje i bodźce podatkowe w tym zakresie.

4.4. Gospodarka oparta o dane może nie tylko zaoferować wysokiej jakości możliwości zatrudnienia, w szczególności dla młodzieży, grup społecznie wrażliwych lub młodzieży niekształcącej się, niepracującej ani nieszkolącej się (młodzieży NEET), lecz także poprawić warunki pracy. Proces ten przyczyni się do zmniejszenia nierówności cyfrowych oraz zwiększenia konkurencyjności gospodarki opartej o dane na szczeblu europejskim.

4.5. EKES jest przekonany, że kluczowe znaczenie ma zapewnienie uczciwej konkurencji na rynku europejskim między różnymi podmiotami oraz dostępu do danych. W szczególności znaczący i ważny jest uczciwy podział kosztów i wartości dodanej w łańcuchu dostaw danych obejmującym wszystkie podmioty. Należy kontrolować duże przedsiębiorstwa, w szczególności przedsiębiorstwa świadczące usługi w chmurze, które skupiają znaczną władzę rynkową, w celu wyeliminowania różnego rodzaju nadużyć.

4.6. Komitet uważa, że inwestowanie w zdolności zarządcze i operacyjne właściwych organów publicznych ma kluczowe znaczenie dla zapewnienia właściwego wdrożenia aktu w sprawie danych. Właściwym organom należy przyznać odpowiednią ilość środków finansowych, aby zagwarantować dostateczny poziom zasobów ludzkich, technicznych i finansowych.

4.7. EKES dostrzega wagę modelu opartego na współpracy dla ustanowienia zarządzania danymi i ich wymiany jako instrumentu korzystnego dla mikroprzedsiębiorstw oraz małych i średnich przedsiębiorstw, samozatrudnionych i przedstawicieli wolnych zawodów⁽²⁾.

4.8. Komitet zwraca uwagę na to, że zapewnienie konkurencyjności gospodarczej UE powinno iść w parze z utrzymaniem pełnej ochrony praw obywateli. W szczególności ważne byłoby zagwarantowanie wysokiego poziomu prywatności i bezpieczeństwa, przestrzegania norm bezpieczeństwa i norm etycznych, wielorakich i wystarczających warunków funkcjonalności danych, procedur dotyczących cyberbezpieczeństwa oraz odpowiedniego przechowywania danych na terenie UE (i należących do UE) w przestrzeniach i certyfikowanych lokalizacjach.

⁽¹⁾ Opinia Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego „Wniosek dotyczący rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady w sprawie europejskiego zarządzania danymi (akt w sprawie zarządzania danymi)” (Dz.U. C 286 z 16.7.2021, s. 38).

⁽²⁾ Opinia Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego „Wniosek dotyczący rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady w sprawie europejskiego zarządzania danymi (akt w sprawie zarządzania danymi)” (Dz.U. C 286 z 16.7.2021, s. 38).

4.9. EKES proponuje dokonanie oceny rozszerzenia zakresu rozporządzenia celem objęcia nim wszystkich fizycznych produktów, które pozyskują, generują lub gromadzą dane dotyczące ich działania, wykorzystania lub środowiska i które mogą przekazywać te dane za pośrednictwem publicznie dostępnych usług łączności elektronicznej. Oprócz szerokiego spektrum urządzeń podłączonych do internetu rzeczy definicja ta powinna obejmować również komputery osobiste, tablety, smartfony i inne podobne urządzenia podłączone do internetu.

4.10. EKES uważa, że użytkownicy i odbiorcy danych powinni – przy przestrzeganiu praw własności intelektualnej i/lub tajemnic przedsiębiorstwa – mieć nieograniczony dostęp do wszystkich danych, które są niezbędne do funkcjonowania, naprawy lub serwisowania produktów skomunikowanych i powiązanych usług.

Bruksela, dnia 15 czerwca 2022 r.

Christa SCHWENG
Przewodnicząca
Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego
